

Oponentský posudek disertační práce

Anna Mištinová: *Teoretické aspekty variantnosti slovní zásoby v americké španělštině: Diachronie a synchronie*

Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav románských studií, 2012
Filologie – Románské jazyky – španělský jazyk

Předložená disertace podává velmi solidní a obsažný přehled názorů a poznatků v klíčových tématech, týkajících se podob americké španělštiny a její variantnosti, a to se zvláštním zaměřením na slovní zásobu. U polemik je sledována jak jejich geneze, tak současný stav. Práce také seznamuje s klíčovými výzkumnými projekty v této oblasti, jejich východisky a perspektivami, a to jak projekty „klasického“ typu (např. jazykové atlasy, které se staly významnou a oblíbenou metodou výzkumu diatopické variantnosti ve španělsky hovořícím světě), tak těmi současnými s inovativními metodami výzkumu či zpracování dat (např. Varilex, Dispolex).

Některá z probíraných témat stála přímo u zrodu moderní hispánské lingvistiky a byla nadnesena již jejími „otci zakladateli“, A. Bellem a R. J. Cuervem. To platí např. pro otázku jednoty španělského jazyka, kdy po vzniku nezávislých zemí bylo na hispánskou Ameriku pohlíženo jako na Římskou říši po rozpadu a mnozí se obávali stejné jazykové fragmentace, jaká vedla ke vzniku románských jazyků. S tím souvisí i staletá diskuse, jak tuto jednotu vlastně chápat (část I, kap. 1).

2. kapitola je věnována terminologickým vymezením a otázkám normy a kodifikace ve vztahu k americké španělštině. V úvodu kapitoly autorka adekvátně upozorňuje na rozrůzněnost americké španělštiny a nedostatečnost opozice „evropská“ vs. „americká“ španělština, neboť v žádném případě nelze hovořit o jednotném útvaru. Ve vztahu k jejím jednotlivým podobám se objevují i termíny jako „národní jazyky“, „národní varianty“ apod. Autorka si též příhodně všímá specifík vztahu *jazyk-národ* v hispanoamerickém kontextu, kde klasická „evropská“ sekvence, že jazyk vytváří národ a národ vytváří stát, probíhá opačným směrem – teprve nově vzniklé státy začaly vytvářet národy a jazyk zde postupně vykrytalizoval v *národní varianty* španělštiny, což je termín, který autorka považuje za nejvýstižnější. V souvislosti s otázkou normy si autorka všímá i posunu směrem k uznání polycentrické normy ze strany Španělské královské akademie, který se projevuje v jejích v poslední době vydávaných dílech.

Práce dále shrnuje klasické polemiky a s nimi související výzkumy ohledně vlivu indiánských jazyků (část I, oddíl 3.1) či andalusského dialektu (část I, oddíl 3.2, včetně představení slavného výzkumu Petera Boyda Bowmana) na výchozí podobu americké španělštiny. Autorka správně upozorňuje, že příkré odmítnutí, jaké se svého času klasické „indigenistické“ hypotéze R. Lenze dostalo od vlivných autorů (např. A. Alonso, B. Malmberg), vycházelo – stejně jako vlastní hypotéza – ze zaměření na fonetickou rovinu, zatímco v případě lexika jsou tyto vlivy neoddiskutovatelné. Tady by bylo možné doplnit, že téma vlivu nativních substrátů a adstrátů zažívá v posledních desetiletích renesanci, přičemž současný výzkum se soustřeďuje zejména na dosud málo či nesystematicky probádaný vliv na morfosyntaktickou rovinu nespisovných útvarů španělštiny v příslušných oblastech (např. andská španělština, španělština guaranijské oblasti). Závěry těchto výzkumů opět jednoznačně hovoří ve prospěch důležitosti vlivu indiánských jazyků (viz např. monografie Azuceny Palacios [ed.]: *El español en América: Contactos lingüísticos en Hispanoamérica*. Barcelona: Ariel, 2008).

2. část je pak věnována tématu slovní zásoby, kde jednotlivé kapitoly ukazují, jak se zde projevují obecné teorie, představené v části první, což je doplněno dalšími tématy, specifickými pro tuto jazykovou rovinu.

1. kapitola uvádí do problematiky zdrojů a příčin variantnosti slovní zásoby, 2. kapitola pak částečně navazuje na „indigenistickou“ teorii, když si všímá jazykových kontaktů jako faktoru variantnosti, ovšem otázku vlivu indiánských jazyků rozšiřuje o v dnešní době zcela zásadní téma vlivu angličtiny, včetně pojednání o specifickém plodu tohoto kontaktu, *Spanglish*. Součástí této kapitoly je mimochodem i velmi zajímavé shrnutí o proměnlivé jazykové politice španělské Koruny (oddíl 2.3.1.3), kde se rozhodné úsilí o pošpanělštění střídalo s etapami podpory studia a užívání

indiánských jazyků (přinejmenším těch nejdůležitějších, tzv. *lenguas generales* jako nahuatl a kečujština). Toto úsilí však, jak autorka správně poznamenává, ani po 300 letech nevedlo k účinnému prosazení španělštiny u domorodého obyvatelstva.

Neméně zajímavá je 3. kapitola, začínající terminologickým zamyšlením nad označením „amerikanismus“ ve vztahu ke španělštině v českém prostředí a alternativním označením „hispanoamerikanismus“, po kterém následuje užitečný přehled různých pojetí lexikálního amerikanismu a toho, jak se různá pojetí uplatňují v existujících lexikografických pracích.

4. kapitola je věnována otázce vymezení dialektických oblastí, kde se mezi jednotlivými autory velmi liší jak kritéria k tomu použitá, tak počet a rozsah jednotlivých oblastí. Autorka v této souvislosti správně upozorňuje na to, že se spíše jedná o nářeční skupiny, „makrodialekty“, neboť oblasti, které takto vznikají, jsou zcela nesouměřitelné s rozsahem dialektických oblastí v tradičním evropském pojetí.

Poslední, 5. kapitola pak zmiňuje některé současné projekty, zkoumající lexikální variantnost pomocí méně klasických metod, jako např. výrazné zapojení matematických metod při analýze lexika v projektu Varilex či výzkum dostupnosti lexika u středoškolských studentů.

Tato zajímavá a – jak autorka v úvodu upozorňuje – v podstatě bezbřehá problematika přináší mnoho podnětů k debatě, ale vzhledem k omezenému prostoru si dovoluji jen pár dotazů:

– Na čem se zakládá hodnocení, že nejnovější *Diccionario de americanismos* Asociace akademií španělského jazyka z r. 2010 vychází z integrální koncepce (s. 192)? Dle mého názoru u toho slovníku převažuje kontrastivní (diferenční) přístup.

– V jakém smyslu se jedná o „námořní archaismy uchované v Americe“ u slov uvedených na s. 67, odst. 3? Při zběžném pohledu se většina jeví jako slova běžně užívaná i ve Španělsku.

– Jakého původu je slovo *enchenikúia*, zachycené atlasem ALESUCH (s. 161)?

Na závěr uvádím několik podnětů k diskusi či návrhů na zpřesnění:

– Amado Alonso sice strávil většinu svého profesního života v Buenos Aires, přesto bych ho stále považovala za spíše španělského než hispanoamerického lingvistu (s. 46).

– Určité zpřesnění by bylo vhodné u formulace o dovozu afrických otroků na s. 57 a 110, která vyznívá, jako by je Portugalci začali v 15. století dovážet do Ameriky. Ti s nimi sice začali v 15. stol. jako první Evropané obchodovat, ale do Ameriky se první afričtí otroci dostali až v 16. stol.

– Tlumočený názor, že většina indiánských jazyků nebyla dosud prozkoumána (s. 73) zachycuje spíše starší stav; na tomto poli bylo v posledních třiceti letech vykonáno mnoho práce a dnes disponujeme lingvistickým popisem pro prakticky všechny indiánské jazyky, rozdíly jsou spíše jen v rozsahu, kvalitě a množství příslušných prací.

Pro *Reyes Católicos* by byl dle mého názoru vhodnější ekvivalent „Katolická Veličenstva“, přestože „Katoličtí králové“ se v českém prostředí často objevuje (*passim*); význam „služebná královna“ mělo původně spíše slovo *azafata* (s. 67). Internacionalismy *televisión* a *teléfono*, případně katalanismus *cohete* asi nelze považovat za anglicismy (s. 117). Kromě toho práce obsahuje i další drobné chyby a překlepy (některé z nich vcelku překvapivé – *Zeutsgcruft* místo *Zeitschrift*, s. 81, pozn. 86 a s. 212), které by však bylo možné při další korektuře snadno opravit, proto je zde nezmiňuji.

Výše uvedené poznámky nechtějí nijak zpochybnit celkovou vysokou úroveň práce. Přesvědčivé závěry, ke kterým autorka při srovnávání různých koncepcí, názorů a teorií dochází, ukazují na hlubokou znalost problematiky i rozsáhlé odborné literatury, vycházející z dlouholetého vědeckého zájmu o tuto problematiku, který z ní činí významnou odborníci na tuto oblast španělské lingvistiky.

Práci **doporučuji** k obhajobě.

V Olomouci 18. května 2012

Doc. Mgr. Lic. Lenka Zajícová, Ph.D.
Katedra romanistiky FF UP Olomouc